

Travní porosty – biodiverzita

Kvalita travních porostů v ekologickém zemědělství z hlediska biodiverzity

Biodiverzita: konvenční versus ekozemědělské hospodaření

Půjdeme-li zemědělskou krajinou v nížinných úrodných oblastech, neuvidíme zřetelné rozdíly v ekologicky a konvenčně obhospodařovaných podnicích. Mnohahektarové louky, které vznikly většinou scelením drobných pastvin, luk a polí, zde vytvořily uniformní a vysoce produkční travní porosty, které se sečou mechanizací celoplošně v průběhu několika málo dní. Za sousedy mírají obvykle několikahektarové bloky orné půdy, na

Obr. č. 1

kterých se pěstuje jedna plodina. Velmi omezeně se zde vyskytují linie stromů a keřů nebo soliterní dřeviny. (Viz obrázek č. 1)

Vydáme-li se do kopcovité a podhorské zemědělské krajiny, setkáme se zde s pestrou a jemnou mozaikou lesních i bezlesých stanovišť, které jsou typické pro oblasti vyšších nadmořských výšek. Stejně jako v nížině, i zde však jen obtížně rozeznáme, jsme-li na „návštěvě“ u konvenčního nebo ekozemědělce (viz obrázek č. 2).

V současné době vedou ekonomické podmínky ekologického i konvenčně hospodařícího zemědělce k takovému způsobu hospodaření, který mu zajistí vysoké výnosy. Jako příklad můžeme uvést ekologické podniky s mléčným skotem, které se dnes v kvalitě trvalých travních porostů téměř neliší od

konvenčních podniků. Přirozený chov zvířat a nutnost vnitropodnikové produkce pícnin s sebou nese vysokou potřebu pastevních ploch, a staví tak extenzivnímu užívání TTP úzké hranice. V travních porostech se praktikuje postup nového zakládání vysoce výnosných jeteletravních porostů na rozoraných polopřirozených loukách nebo se alespoň zvyšuje úroveň výživy luk a pastvin a tím intenzita jejich využití. Porovnáme-li důkladně ekologicky obhospodařované a konvenční podniky, dojdeme k závěru, že ekologické zemědělství je v průměru druhově o něco bohatší než konvenční, protože jednotlivé druhy rostlin a živočichů zde nacházejí lepší životní podmínky.

Není však pravda, že při náležitě dlouhodobém ekologickém obhospodařování je druhová diverzita zemědělské krajiny vždy výrazně vyšší. Vysoké rozrůznění stanovišť, které přímo odpovídá značná druhová rozmanitost, nedosáhneme automaticky jako nějakého vedlejšího produktu ekologického zemědělství. K zachování a rozvoji biodiverzity na stanovištích je nutná cílená péče a podpora zemědělce.

Stávající linie dřevin doplněná výsadbou z PPK, velký lán louky se tak rozčlení a zvýší druhovou pestrost zejména v okrajových a přechodových pásích

Jak zvyšovat heterogenitu krajiny

Jaké jsou hlavní faktory, které mohou významně zvýšit heterogenitu a tedy i druhovou diverzitu zemědělské krajiny? U lučních porostů je to snížení objemu používaného hnojení a vápnění, provádění sečí 1–2x ročně (z hlediska hmyzu je nejvhodnější pouze jediná seč ročně) – 1. seč během června. Vyloučené nemusí být ani letní, nebo podzimní přepásání dobyt看. Jako velice

přínosné se jeví ponechat 10–20% rozlohy neposečené a tyto potom pokosit v některém z dalších termínů seče (následná seč nebo ob jednu seč), kdy budou vymezeny jiné nesečené plochy. Taková úprava seče předpokládá, že část (5–10 %) dané plochy zůstane neposekána rovněž přes zimu. Jako příliš komplikované a málo efektivní se pro běžnou praxi jeví ponechávání geometrických pruhů vzrostlé vegetace napříč loukou, mozaikovitá seč apod.

Obr. č. 2

Travní porosty – biodiverzita

Druhově chudá louka s 10-15 druhy vyšších rostlin

Dočasně nesečené plochy by měly být soustředěny zejména podél okrajů luk, a to jako 5–10 m široké lemy (podpora ekotonálních stanovišť). V podhorských oblastech je vhodné tyto lemy ponechávat při jižně exponovaných krajích podél navazujících lesů apod. Obdobně by měly být dočasně nesečené plochy situovány přednostně na prameniště, podmáčené okraje luk apod. Současně se na podmáčených místech doporučuje nepoužívat strojovou seč.

Dalším způsobem, jak zvyšovat heterogenitu, je sklízení pokosené rostlinné hmoty z pozemku, aby na povrchu nezahnila a nepoškozovala půdní strukturu. Mulčování je vhodné pouze v případě menšího objemu travní hmoty (souvislý travní porost není vyšší než 15 cm) a maximálně jednou za rok.

Jiným způsobem je omezení pastvy nebo snížení zatížení dobytčími jednotkami (především v nivě potoka). Aktuální denní intenzita chovu pasených hospodářských zvířat by měla činit 0,5 až 1 DJ/ha, na extenzivních pastvinách by měl být počet pasených DJ nižší – 0,4 až 0,8 DJ/ha, s tím, že během jedné sezóny dojde k vystřídání pastvin (rotační pastva). Plošná pastva by neměla být příliš intenzivní, aby dobytek měl možnost výběru potravy a nedocházelo k úplnému spasení porostu. V místech, kde zůstávají nedopasky, je vhodné tyto ponechávat po celý rok, nejlépe do dalšího roku. Vznikají tak ostrůvky pro herbivorní hmyz

i pro drobné semenožravé ptáky, kteří v kritické době, jako je například období seče či brzo na jaře, na těchto ostrůvkách vegetace nachází potravu.

Nicméně v případě nedopasků rostlin na eutrofizované půdě – jako jsou kopřivy či šťovík – je záhodno naopak tyto nedopasky vysekávat, aby se v porostu nešířily. Problematickým momentem pastevního hospodaření je jednotná pastva na příliš rozsáhlých plochách a v některých případech i s nadměrným zatížením dobytčími jednotkami. Lze proto doporučit rozdělení rozsáhlých pastvin na menší plochy s různým způsobem obhospodařování (např. intenzivní pastva, extenzivní pastva, ponechání několik let ladem) a jejich proměnlivé střídání.

Část pastviny vždy ponechat bez vlivu pastvy (ideální se jeví 1/5 až 1/4 pastviny) a nepasené plochy v průběhu let střídát. Spíše než kontinuální celosezónní pastvu lze doporučit jednorázové intenzivnější přepasení a tento postup opakovat opět až na

Extenzivně využívaná pastvina – projevuje se nerovnoměrným vypasením. Méně spásané plochy umožňují nejen vykvetení rostlin, jednak skýtají různorodé úkryty a zdroje potravy pro brouky, čmeláky a motýly.

vzrostlé vegetaci. Z pastvin vyloučit prameniště a lokalizované mokřady. Tato stanoviště obhospodařovat přednostně formou nepravidelné seče (viz výše).

Stabilizační prvky v krajině

V minulosti byla při zcelování polí zlikvidována spousta remízků. Je vhodné je do krajiny postupně navracet zpátky – rozčleňovat a zvyšovat tak její mozaikovost a diverzitu. Vhodné je také vysazování ovocných stromů a keřů, které navíc zvýší

Květnatá mezofilní louka, na které se může růst až 30 druhů vyšších rostlin na 1 m²

potravní nabídku pro mnoho živočichů a člověka samého. V místě zimoviště a krmíště dobytka, kde se vytvářejí obnažené plochy bez vegetace, se jako nejvhodnější jeví „obětovat“ tyto plochy, s tím, že je opticky schováme např. za vysázenou linií dřevin. Případnému úniku močůvky zamezit např. každodenním nastýláním slámy. Do budoucna je možné tento problém odstranit vybudováním zpevněného zimoviště a krmíště s odpadní jímkou.

Aktivní přístup ekozemědělce

Stěžejní dopad na současnou strukturu krajiny má člověk. Za trendy v úbytku druhů české krajiny však nestojí zemědělec jako takový, ale celková změna v socio-ekonomickém uspořádání společnosti.

Hospodařící zemědělci, vystaveni tvrdým konkurenčním podmínkám trhu, sledují přednostně ekonomické zájmy. Přírodní rozmanitost a charakter krajiny nelze navrátit ke stavu, který tu byl ještě v polovině minulého století, ale lze přinejmenším zvýšit heterogenitu na obdělávaných

lučních plochách a pastvinách. Způsobů, jak toho dosáhnout, existuje v našich podmínkách řada. V současném nastavení dotačních systémů však zůstává jedním z nejdůležitějších faktorů ochota a aktivní zájem samotného zemědělce hospodařit ve „zdravé krajině“.

Agroenvironmentální opatření

Klíčovým momentem pro ochranu lučních a pastevních druhů je změna systému agroenvironmentálních plateb. Ty by měly mnohem citlivěji zohledňovat rozdílnost požadavků na zemědělskou produkci a dotovanou péči o krajinu a diverzitu (AEO, PPK) a snažit se o vytvoření fungujícího kompromisu mezi nimi. Cílem není, aby na ekologicky obhospodařovaných loukách a pastvinách rostly a vegetovaly vzácné a ohrožené druhy, ale aby zde byly druhově pestré květnaté louky s mnoha druhy hmyzu, obojživelníků a ptáků hnízdících na loukách.

Stanislava Čížková